



W

Дошкільне виховання

липень

7

1964

З М І С Т

Кожному колгоспові — ясла-садок	Стор. 1
Т. Глубенко — Розвиток дошкільного виховання у колгоспах Вінниччини	1
І. Палагій — Відділ народної освіти — організатор дитячих закладів на селі	5
В. Кавун — Піклування про дітей — наша кровна справа	7
І. Радомський — Все для дітей	8
Л. Тимошенко — Допомагаємо з радістю	9
М. Суха — Відчутна допомога	10
М. Собко — Разом з широкою громадськістю	11
Н. Яронна — Навчання дітей старшої групи елементів творчого розповідання	14

З досвіду

В. Ткаченко — Діти повинні розуміти значення праці	20
М. Годзь, Н. Рєзнікова — Розвиток спостережливості у дошкільників	23
М. Соколовська — Іграшки-саморобки в творчих іграх	25
Як робити іграшки з природного матеріалу	29
О. Веклічова — Розваги дітей в нашому дитячому садку	30
Цирк (Вечір розваг для дітей середньої і старшої груп)	35

Сторінка для дітей

А я хлопець-молодець (сл. І. Кульської, муз. А. Філіпенка)	37
І. Кульська — На прогулянку, Про кицю-мандрівницю, Швидка допомога, Лінько	38
В. Цивкіна — Червона квіточка	39

Природа навколо нас

А. Піонтковський — Літні явища в природі та їх спостереження	42
--	----

Критика і бібліографія

В. Чорний — Творчість назавжди віддана дітям	45
--	----

Педагогічне життя

М. Пасько — Обговорення важливої проблеми	47
---	----

В цьому номері вміщено безплатний додаток «Саморобні іграшки».

Редакційна колегія:

Д. О. Дорохова, Н. О. Красіна, Н. Ю. Переверзева, Є. К. Сухенко, Г. І. Сушан
(головний редактор), П. С. Ходченко, Т. І. Цвелих, П. Р. Чамата, М. Є. Шевченко.

Журнал «Дошкольное воспитание»
(на українском языке)

Техредактор О. О. Чала.

Коректор А. Б. Кірнос.

Адреса редакції: Київ, 53, Ю. Коцюбинського, 5. Тел. 5-21-29, дод. 3-12.

БФ 34101. Замовлення К-106. Тираж 27.000. Друк. арк. 3, умовн. арк. 4,1, обл.-видавн.
арк. 5, додаток 0,5. Формат паперу 70 × 108¹/₁₆. Підписано до друку 25.VI 1964 р.

Київська обласна друкарня, вул. Леніна, 19.



Навчання дітей старшої групи елементів творчого розповідання

Н. ЯРОННА,

аспірантка кафедри дошкільної педагогіки Київського педагогічного інституту
ім. О. М. Горького

Підготовку дітей до творчої активності в житті необхідно починати з дошкільного віку, коли закладаються основи особистості. Виховання у дітей цього віку самостійності, ініціативи, уміння творчо мислити потрібне не лише для підготовки їх до майбутньої трудової діяльності — воно є необхідною умовою і для більш близької мети — успішного навчання їх у школі.

Творчі здібності дитини можуть розвиватися тільки в процесі діяльності. В дитячих садках ці завдання здійснюються в ігровій, трудовій та навчальній діяльності.

Одним з ефективних засобів розвитку творчості дитини є навчання її творчого розповідання.

Під творчим розповіданням у дошкільній педагогіці розуміють такий вид розповіді, в якому дитина повинна на основі свого досвіду і знань придумати, створити нові образи, ситуації, дії. Продуктом цієї діяльності повинно бути самостійно придумане дитиною невелике, послідовно-логічне оповідання сюжетного чи описового характеру.

Як вказує відомий радянський психолог Б. М. Теплов, творче розповідання дітей — це продуктивна художня діяльність, яка сприяє кращому розвитку всіх сторін психіки (сприймання, уявлення, мислення, мови, уяви). Художня тому, що результати свого досвіду, знань на основі роботи творчої уяви дитина втілює в образ. Саме це і є основною рисою, яка відрізняє художню ді-

яльність від інших видів розумової діяльності, де дитина повинна запам'ятати, відтворити і т. д.

Як всяка художня діяльність, творчі розповіді є засобом естетичного виховання дітей, засобом розвитку їх творчих здібностей. Вони сприяють розвитку зв'язної мови дітей, вправляють їх у вмінні активно користуватися словником рідної мови, граматично правильно будувати речення.

Придумуючи оповідання, дитина, в першу чергу, говорить про те, що її найбільше хвилює, цікавить. Це допомагає вихователю краще вивчити її індивідуальні особливості, правильно намітити необхідні виховні заходи.

«Програма виховання в дитячому садку» рекомендує проводити творчі розповідання в підготовчих групах: «придумувати невеликі оповідання з прямою мовою дійових осіб про те, що намальовано на картині, а також на тему, запропоновану вихователем». Практикується також такий вид розповіді, як придумування кінця і початку подій, зображених на картині, придумування казок.

Проте у деяких дитячих садках ці вимоги програми часто не виконуються. Так, із 47 обстежених нами дитячих садків лише у восьми систематично планується робота з цього виду розповіді. В інших дитячих садках така розповідь проводиться дуже рідко, без будь-якої послідовності. Часто буває так, що

навчати дітей починають з найбільш складних варіантів — розповіді за опорними словами або на тему, запропоновану вихователем. А в деяких дитячих садках цей вид творчої діяльності навіть зовсім не має місця.

Водночас вивчення стану роботи дитячих садків дало багато і позитивних фактів. Висока активність дітей, цікаві теми розповідей зустрічаються там, де вихователі працюють серйозно і вдумливо. Більше того, ми зустрілися з фактами, коли систематична, послідовна робота з розвитку зв'язної мови дітей дає можливість вводити елементи творчості в розповіді дітей старшої групи (6-го року життя).

На можливість навчати дітей саме 6-го року життя складати невеликі оповідання творчого характеру за чітким планом вказувала Є. І. Тихеева («Развитие речи дошкольника»). Г. М. Леушина в роботі «О роли и значении пересказа в развитии речи дошкольника» теж ставить питання про те, що вже в середньому дошкільному віці треба вести дітей від переказу до вільної розповіді. Слід стимулювати у цьому віці такі творчі розповіді, як розповідь за своїм малюнком, придумування кінця розповіді, розповідь про картину.

У цьому віці дитина настільки оволодіває мовою, що може висловлювати своє ставлення до всього, що входить в коло її інтересів. Запас слів і оволодіння граматичною будовою рідної мови дозволяють їй оформити свої враження у невелику розповідь.

Як зазначають радянські психологи А. А. Люблінська, Д. Б. Ельконін, Н. Г. Морозова, починаючи з середнього дошкільного віку, у дітей формується нова функція мови, яку можна назвати інтелектуальною, тобто такою, що планує і регулює практичні дії.

Значні зміни відбуваються в мисленні дитини 6-го року життя. У цьому віці діти починають шукати різні причинні зв'язки між явищами, можуть уже робити деякі узагальнення. Уже в 4—5 років дітям

доступні деякі логічні висновки і судження про знайомі предмети.

Розвиток дитячої уяви теж іде по шляху дальшого удосконалення. Уява дітей 6-го року життя стає більш цілеспрямованою і, що дуже важливо для нас, набуває творчого характеру.

Виходячи з даних психології та педагогіки про розвиток дітей 6-го року життя і позитивних фактів з досвіду роботи дитячих садків, ми поставили перед собою такі завдання:

1. Перевірити експериментальним шляхом, в якій мірі можливо ввести елементи творчості у розповіді дітей середнього дошкільного віку.

2. Обґрунтувати послідовність занять у навчанні дітей даного віку елементів творчого розповідання, показавши поступове ускладнення завдань;

3. Обґрунтувати, як найдоцільніше використати при навчанні дітей у цьому віці елементів творчого розповідання такі апробовані прийоми навчання, як зразок, план, складання оповідань по частинах.

Експериментальна робота проводилась у дитячих садках м. Києва № 4/70 (вихователь О. А. Ушакова) та № 326 (вихователь К. Я. Аббарбарчук). Контрольні заняття — в дитячих садках № 41 (Південно-Західної залізниці), № 26 і 13.

Основними методами розв'язання намічених завдань були навчальний та констатуючий експерименти. При цьому ми враховували вимоги «Програми виховання в дитячому садку» відносно тривалості і чергування різних видів занять. Що стосується змісту занять, то ми їх дещо ускладнили в порівнянні з вимогами програми. Ввели непередбачені програмою для дітей 6-го року життя варіанти розповідей, придумування кінця розповіді вихователя та розповідь на тему за планом вихователя.

Залежно від характеру використаного на заняттях матеріалу ми умовно поділили всі заняття на такі три групи:

Заняття з використанням іграшок як унаочнення;

Заняття з використанням картин та дитячих малюнків, намальованих за задумом;

Заняття на основі словесного завдання.

Цей розподіл на групи не означає, що ми провели спочатку всі заняття з іграшками, потім перейшли до занять з картинами і т. д.

В кожній з цих груп занять є більш складні і менш складні варіанти. Це дає можливість проводити заняття паралельно. Проте при ускладненні завдань ми додержувались такої послідовності: від занять з використанням наочності — до занять на основі словесного завдання.

Зупинимось лише на одній групі занять — на заняттях з використанням іграшок.

Враховуючи вікові особливості дитини-дошкільника (характер мислення, високу емоціональність), ми на перших етапах навчання розповідання віддавали перевагу заняттям з використанням ігрового матеріалу.

Організація перших занять у формі дидактичних ігор дає можливість поєднати навчання з радісною ігровою діяльністю, проводити навчання в привабливій і доступній формі. Ігровий задум, ігрові дії стимулюють дитину до активної розумової діяльності, примушують її застосовувати свої знання в нових умовах.

На заняттях з використанням іграшок вольові зусилля дитини супроводжуються позитивними емоціями. Іграшка як добре знайомий предмет, з яким дитина не раз діяла, викликає інтенсивну роботу думки, уяви. А це завжди приносить дитині задоволення.

Враховуючи те, що успіх у навчанні творчого розповідання залежить від загального рівня розвитку зв'язної мови дитини, ми на перших заняттях вчили дітей зв'язно описувати предмет, картинку, розповідати з досвіду. Потім, коли діти оволодіють цими вміннями, ми проводили заняття, де від них вимагалась вже певна творчість. Наприклад, заняття з використанням іграшок будувалось в такій послідовності:

1. Дидактична гра «Чарівний мішечок»: вчили дітей зв'язно і послідовно описувати предмет.

2. Дидактична гра «Магазин іграшок»: вправляли дітей у зв'язному описуванні зовнішніх ознак предмета. Ускладнення гри полягало в тому, що дитина-«покупець» описувала іграшку, не називаючи її, дитина-«продавець» повинна була відгадати, що це.

3. Дидактична гра «Подарунок».

Організація цієї гри така: вихователь викликає дитину і дає в закритій коробці іграшки. Це — «подарунок». Дитина повинна відкрити коробку і, не виймаючи іграшку та не показуючи її групі, розповісти: коли і кому подарували цю іграшку, яка вона, як можна нею гратись.

Інші діти повинні відгадати, що це за іграшка.

На початку гри вихователь теж бере одну коробку і дає зразок розповіді: «На святі ялинки Тані подарували цікаву іграшку. Ця іграшка сіренька, пухнаста. Має чотири лапки, довгі вуха, куций хвіст. Граючись, Таня годувала її морковкою, стрибала з нею, саджала її в клітку».

Така організація гри вимагає від дітей використання вмінь, набутих на попередніх заняттях (описати іграшку, не називаючи її), і ставить нові більш складні завдання — самостійно придумати: кому і коли подарували іграшку, як можна нею гратись. Тобто, гра вимагає від дітей творчої уяви.

Ця гра цінна й тим, що вона дає можливість легко і цікаво підвести дітей до більш складної розумової діяльності — придумування загадок про знайомі їм предмети. А придумування і відгадування дітьми загадок свідчить про доступність їм логічних висновків і суджень про знайомі предмети, про наявність елементів абстрактного мислення, уміння створювати образи за їх суттєвими ознаками. Ці якості є основою для дальшого розвитку творчої уяви і активного мислення.

4. Розповіді за сюжетною ігровою обстановкою. Ці заняття більше наближаються до розгорнутого твор-

чого розповідання, але спираються на наочний матеріал. Перед дітьми стоїть завдання: придумати невелику сюжетну розповідь про розміщену в певному порядку групу іграшок. Виконання його вимагає складної аналітико-синтетичної діяльності. Кожну іграшку дитина повинна наділити певними якостями, визначити її місце, придумати сюжет.

Організуючи такі заняття, ми створювали спочатку найпростішу ігрову обстановку: за столом сидять ляльки — з одного боку — лялька з книгою, з другого боку — ще три. Вихователь пропонує дітям, подивитись на іграшки і подумати, як можна розповісти про них так, щоб вийшло невелике оповідання.

Щоб примусити дітей більш активно творити, ми давали зразок розповіді вихователя не на початку заняття, а після двох-трьох відповідей дітей. В розповіді вихователя лялька з книгою — це дівчинка Катя, яка застудилась і не пішла в дитячий садок. Дівчинку прийшли провідати її товариші. Вони сіли на стіл, і Катя показує їм свою нову книгу.

На цьому ж занятті в ігрову обстановку вносили невеликі зміни — книгу заміняли чайним сервізом. Це примушує дітей придумувати нові сюжети, не повторювати зразок вихователя.

На наступних заняттях ігровий сюжет ускладнюється, вводиться більша кількість іграшок. Змінюються прийоми навчання, замість зразка дається план. Наприклад: влаштовуємо лялькову кімнату. Хлопчик сидить на килимку, буде з кубиків будинок, одна лялька спить у ліжку, друга — сидить біля неї на стільці.

Пропонуємо дітям придумати розповідь про те, куди пішла мама цих дітей, що робили діти без мами; що сказала мама, коли повернулася.

Діти легко і з інтересом складають невеликі розповіді. А сама сюжетна обстановка і план вихователя спрямовують їх уяву в потрібному напрямку. Розповіді мають реалістичний характер, пов'язані з іграми, побутом самих дітей.

5. Сюжетна розповідь про одну іграшку.

На столі перед дітьми стоїть кілька іграшок. Про одну з них складає розповідь вихователь. Цю іграшку прибирають з столу. Після цього пропонуємо дітям вибрати одну яку-небудь іграшку з тих, що залишились, і придумати про неї невелике оповідання. Розповідати треба цікаво, сказаного не повторювати.



Багато можна розповісти про ляльковий куточок.

У розповідях за сюжетною ігровою обстановкою дитині дається готовий сюжет, зображений за допомогою іграшок, і вона повинна придумати певні дії, ситуації, ніби «оживити» наочно даний матеріал. У розповідях про одну іграшку дитині необхідно лише на основі роботи творчої уяви створити образи дійових осіб; дії, ситуації, в яких можна було б використати дану іграшку. На цих заняттях більше навантаження припадає на роботу творчої уяви дітей. Це складний вид розповіді, його можна давати лише в кінці навчального року, тоді, коли діти навчаться розповідати про сюжетну картину.

Перші заняття показали, що більшість дітей уміють правильно, послідовно, логічно описати іграшку, бо така робота проводилась з ними в попередніх групах.

Якщо діти робили детальний, але непослідовний опис предметів, ми пропонували повторити розповідь в потрібному нам порядку. При неповному опису давали їм додаткові запитання. А якщо дитина зовсім не вміла описувати, пропонували повторити за товаришем, а потім да-

вали ще одну іграшку для самостійного опису.

Уміння дітей описувати іграшки позитивно вплинуло на дальший процес навчання. В грі «Подарунок» вони поєднували в своїй розповіді і опис іграшки, і придумані ними ігрові дії.

Дітям буває недостатньо одного зразка вихователя для того, щоб вони зрозуміли завдання. Навіть після такого зразка вони можуть обмежуватись або одним описом зовнішнього вигляду іграшки, або лише придуманою ігровою дією. Наведемо приклад.

Ігор. Мені подарували на іменини, коли мені було п'ять років, іграшку. Вона може плавати, можна побудувати їй пристань. Там є капітан. Відгадайте, що мені подарували?

Діти. Катер, пароплав.

Вихователь. Треба розповісти і про те, яка ця іграшка. А Ігор розповів лише, як з нею можна гратись.

Наташа (врахувавши зауваження вихователя). Мені подарували на іменини іграшку. Вона може плавати. У неї очі чорні, жовті груди. Плавники є. Можна її в річку пустити. Можна на пляж з нею ходити, купатися з нею.

Далі вихователь ставить нову вимогу: по-різному, по-своєму придумати початок розповіді, не повторювати те, що сказав товариш.

В групі, де менше уваги приділялося навчанню дітей описувати предмет, розповідати з досвіду, їх розповіді в дидактичній грі «Подарунок» були значно бідніші за змістом, менші за розміром, хоч прийоми і умови проведення заняття залишились однаковими. Діти обмежувались тим, що називали одну-дві суттєві ознаки предмета і його призначення: «Зроблена із заліза. З колесами. Може їхати». Це ще раз підтверджує положення про те, що навчання дітей творчості в розповіданні повинно здійснюватись у нерозривному зв'язку з роботою по розвитку зв'язної мови дітей, з усією виховною роботою. Інакше воно не матиме успіху.

Проводячи заняття за сюжетною ігровою обстановкою, ми переконалися в тому, яке важливе значення має зразок розповіді вихователя для того, щоб спрямувати дитину

на творчий шлях. До зразка вихователя діти складали зв'язну розповідь про розміщені в певному порядку іграшки, але в них не було елементу творчості. Вони мали такий характер:

Марина. Дівчинка сидить за столом. А дві ляльки сидять і дивляться на неї. Велика дівчинка сидить на стільці і маленька сидить.

За своїм характером це зв'язна розповідь-опис.

Після зразка вихователя характер розповідей дітей змінився. Ігрова обстановка почала займати лише частину розповіді (початок або логічне завершення дій), інша частина — це результат роботи творчої уяви. Всі діти почали використовувати в розповідях пряму мову. Вони побачили перед собою не просто іграшки, а дійових осіб. Наділили іграшки певними якостями, придумали для них певні ситуації, ввели в розповідь нові образи, необхідні для логічного розгортання подій (мами, виховательки).

Наводимо приклад однієї з таких розповідей.

Лена. Катя сиділа за столом і пила чай. Хтось постукав у двері. «Хто там?» Дівчатка сказали: «Це ми». Потім дівчатка зайшли. Мама подала їм чай, і вони попили, і почали гратись. Спочатку Катя показала їм свої іграшки. Вони погрались і поклали їх на місце. Потім Катя почала читати книжку, а вони уважно слухали.

Як бачимо, в цій розповіді ігрова обстановка передана такою фразою: «Катя почала читати книжку, а вони уважно слухали». Дитина використала її для логічного завершення подій, придуманих нею.

Внесення змін в ігрову обстановку після зразка розповіді вихователя примушує дітей думати самостійно, запобігає механічному копіюванню.

Проте були випадки, коли діти придумували розповідь самостійно, але ігрової обстановки не створювали. В такому разі ми об'єктивно оцінювали дитячу розповідь, але разом з цим вказували на невиконання завдання («Наташа цікаво розповідала, але ж вона не зрозуміла завдання. Треба було придумати роз-

повідь про ці іграшки, а вона зовсім про інше розповідала»).

Малоактивні діти спочатку придумують розповідь разом з вихователем, який допомагає додатковими запитаннями.

Після трьох розповідей дітей вихователь викликає Віку, яка ніколи не піднімає руку, пропонує їй розповісти про іграшки. Віка мовчить. «Можна так почати,— говорить вихователь: — У Тані були ляльки. Звали їх... продовжуй, Віко, скажи, як їх звали».

Віка повторює: «У Тані були ляльки, звали їх одну — Галя, другу — Іра, а хлопчика — Сергійко».

«Добре,— говорить вихователь,— ти уважно послухай, як розповість Іра, а потім повториш».

Іра розповідає: «Діти прийшли в дитячий садок, роздяглися, сіли за стіл і почали їсти. Поїли, потім збудували будиночок для ляльок».

Вихователь пропонує Віці повторити розповідь, і далі дівчинка самостійно розповідає: «Діти прийшли в дитячий садок, взяли ляльки і почали гратись. Вони поставили стіл, стільці, посадили ляльок і почали годувати».

Вихователь. Дуже добре, але треба закінчити розповідь, що ж було далі?

Віка. Потім ляльки поїли, і діти поклали їх спати.

Вихователь. Тепер правильно. От ти й придумала сама розповідь. А наступного разу ми запитаємо і Сергія і Наташу, щоб і вони навчилися розповідати.

Такі прийоми допомогли нам включити в творчу роботу всіх дітей.

Характер розповіді дитини змінювався в міру того, як вона оволодівала поняттям «придумувати». Якщо дитині зрозуміле завдання, вона починає спрямовувати свої зусилля на придумування різноманітних сюжетів. І одержує задоволення від того, що придумала по-своєму, цікаво.

В сюжетних розповідях про одну іграшку ми теж використали зразок, тому що тут дається велике навантаження на роботу творчої уяви у дітей. Проте, незважаючи на складність завдання, ми не помітили копіювання дітьми зразка вихователя. Сюжети були придумані ними цілком самостійно.

У розповіді діти включали і опис іграшки («Лялька була в білому платтячку, з червоними, зеленими і сірими кружечками»), і мотивування придуманої дії («Він був слухняний хлопчик, мама купила йому машину»). Діти використовували свій досвід бережливого догляду за іграшками («вистер пил з машини», «тато пришив ляльці руку»), намагались придумувати цікаві ігрові дії уявлених героїв з даною іграшкою (Ігорю, який грався літаком, Сашко сказав: — «Давай я буду льотчиком, а ти будеш космонавтом». І вони так почали гратись).

Заняття, проведені з використанням іграшок, дали можливість навчити дітей:

послідовно описувати предмет;

виділяти в предметі головні, суттєві ознаки і, таким чином, підвести їх до придумування загадок про предмети;

складати сюжетну розповідь про групу іграшок;

сформувати у дитини поняття про те, що означає «придумати розповідь»;

придумувати сюжетну розповідь про одну іграшку.